

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2019-23-2-58-70>

УДК 37.015.31:17.033.1

ORCID ID 0000-0002-4413-1243

Лариса Петушкова,

спеціаліст з навчально-методичної роботи МБО

«Партнерство «Кожній дитині»,

м. Біла Церква

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ПАТРОНАТНИХ ВИХОВАТЕЛІВ

Анотація. У статті розкрито важливість підготовки кандидатів у патронатні вихователі та їхніх помічників. Проаналізовано досвід США, Великобританії щодо підготовки дорослих, які тимчасово беруть у свою сім'ю дитину. Здійснено аналіз національних програм підготовки кандидатів на створення сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Визначено ризики, які є бар'єрами впровадження послуги з патронату. Представлено особливості програми підготовки патронатних вихователів, наукові теорії, на основі яких базується зміст програми. Висвітлено особливості структури програми, її зміст, описано структуру тренінгового заняття. Представлено особливості розкриття кожної теми програми підготовки патронатних вихователів.

Відмічено особливості реалізації програми підготовки патронатних вихователів, зокрема, проведення виїзного заняття у помешканні кандидатів у патронатні вихователі, тренінгу для членів міждисциплінарної команди.

Висвітлено особливості участі психолога обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у процесі відбору та підготовки кандидатів у патронатні вихователі, виокремлено етапи діяльності психолога, його основні завдання та схему діяльності.

Представлено результати тестування кандидатів у патронатні вихователі, які проходили навчання за програмою підготовки патронатних вихователів.

Практичне значення статті полягає у тому, що її матеріали можуть використовуватися в процесі організації послуги з патронату, розуміння комплексності та системності процесу підготовки кандидатів у патронатні вихователі та їхніх помічників.

Ключові слова: компетентності кандидатів у патронатні вихователі, міждисциплінарна команда, послуга з патронату, програма підготовки патронатних вихователів, стандарти навчання.

Larysa Petushkova,

Specialist of Educational and Methodological Work of

ICO 'Partnership 'For Every Child',

Bila Tserkva

CONTENTS AND STRUCTURE OF THE FOSTER CARERS PREPARATION PROGRAM

Abstract. The importance of preparing candidates of foster carers and their assistants is revealed in the article. The USA, UK experience in preparing adults who are temporarily taking a child into their family is analyzed. The analysis of the national programs of preparation of candidates for the creation of family forms of bringing up orphans and children deprived of parental care is done.

The risks that are barriers to the implementation of the foster carers services are identified. Features of the program of preparation of foster carers, scientific theories on which the content of the program is based are presented. The features of the program structure, its content, the structure of the training session are described. The peculiarities of disclosure of each theme of the program of training of foster carers are presented.

The peculiarities of the implementation of the program of training foster carers, in particular, the conduct of field training in the premises of candidates of foster carers, training members of the interdisciplinary team are given.

The peculiarities of participation of the psychologist of the regional center of social services for family, children and youth in the process of selection and preparation of candidates of foster carers are highlighted, the stages of activity of the psychologist, his main tasks and the scheme of activity are distinguished.

The results of testing candidates of foster carers who have been trained in the program of training foster carers are presented.

The practical significance of the article is that its materials can be used in the process of organizing foster carers services, understanding the complexity and systematic process of preparing candidates of foster carers and their assistants.

Key words: *competences of candidates of foster carers, interdisciplinary team, foster carers preparation program, foster carers services, learning standards.*

Вступ. В Україні пріоритетом є забезпечення права дитини на виховання в сімейному оточенні, в тому числі і для дітей, які тимчасово не можуть перебувати у своїх сім'ях. Ухвалена урядом Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки (Національна, 2017) та інші національні законодавчі акти спрямовані на зміну системи інституційного догляду та виховання дітей на систему, яка забезпечує догляд і виховання дитини в сімейному або наближеному до сімейного середовищі. Такий підхід ґрунтується на тому, що дитина має виховуватися в сприятливому сімейному оточенні, де враховується її потреби, особливості.

З 2017 року в Україні запроваджено послугу з патронату над дитиною як можливість тимчасового переміщення дитини в сім'ю патронатного вихователя на час подолання її сім'єю складних життєвих обставин. Важливим є те, що базові послуги догляду, виховання дитина отримує у сімейних умовах і здебільшого продовжує спілкування з близькими людьми, відвідує освітній заклад. У такій ситуації, коли дитина залишається у своїй громаді, біологічні батьки можуть з нею зустрічатися та спілкуватись (якщо таке спілкування є безпечним), соціальним працівникам легше сформувавши мотивацію батьків до змін, оцінити їхні справжні мотиви та здатність опікуватись дитиною. Це дає можливість органу опіки та піклування приймати обґрунтовані рішення, спрямовані на забезпечення найкращих інтересів дитини (Деякі питання, 2017).

Проте, дана послуга не дуже активно запроваджувалася в 2017-2018 роках в Україні. Працівники центрів соціальних служб та служб у справах дітей, обговорюючи можливість запровадження послуги з патронату у своєму регіоні, громаді, зазначали такі ризики, як-от:

- можливі неадекватні реакції на поведінку дітей;

- формування прив'язаності до дитини, яка тимчасово переміщена в сім'ю патронатного вихователя;

- невміння виховувати дитину, яка зазнала психологічного травмування;
- негативне ставлення до батьків дітей, їхніх родичів;
- незнання національного законодавства щодо захисту прав дитини;
- стрімке «професійне вигорання».

Важливим етапом у створенні патронатної сім'ї є підготовка патронатного вихователя та його помічника до надання послуги з патронату, яка б і попередила виникнення цих ризиків, допомогла патронатному вихователю зрозуміти власну мотивацію і визначити свою готовність до цієї діяльності.

Для успішного функціонування інституту патронатного виховання важливо підвищити потенціал патронатних вихователів через професійний відбір та їх підготовку. Під час такої підготовки кандидат у патронатні вихователі та його помічник має навчитися професійно організовувати догляд та соціальну реабілітацію дітей, які тимчасово влаштовані в їхню сім'ю.

Навчання дає можливість кандидатам не лише виважено оцінити власний потенціал щодо надання послуги з патронату, зрозуміти власні мотиви, але й оцінити сильні і слабкі сторони, оволодіти інформацією про особливості виховання та догляду дітей, про можливі ризики і труднощі у взаємодії з дітьми, які тимчасово будуть переміщені в їхню сім'ю.

Отже, для того, щоб в сім'ї патронатного вихователя послуга з патронату надавалася якісно, дитина, яка тимчасово переміщена в таку сім'ю, не зазнала повторного травмування, а отримала психологічну підтримку і допомогу відповідно до потреб, патронатний вихователь та його помічник мають мати високий рівень професійної підготовки.

Мета та завдання статті: окреслити особливості процесу підготовки кандидатів у патронатні вихователі та їхніх помічників до надання послуги з патронату, враховуючи специфіку діяльності патронатного вихователя.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації завдань статті використано взаємопов'язані між собою методи: теоретичні – аналіз та порівняння процесу підготовки дорослих, які тимчасово беруть в свою сім'ю дитину, за кордоном та в Україні, програм підготовки кандидатів у батьки-вихователі та програми навчання для батьків-вихователів із метою підвищення їх виховного потенціалу, програму підготовки кандидатів у патронатні вихователі; емпіричні – анкетування та тестування кандидатів у патронатні вихователів та їхніх помічників, які в період з 2017 до 2018 року пройшли навчання за програмою підготовки патронатних вихователів. Сукупна вибірка склала 148 осіб (Донецька, Дніпропетровська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська, Харківська обл.).

Результати дослідження. Розроблена нами програми спрямована на формування

компетентностей кандидатів у патронатні вихователі щодо догляду, виховання та реабілітації влаштованої в сім'ю патронатного вихователя дитини, взаємодії з батьками – законними представниками дитини та спеціалістами, залученими до організації послуги з патронату над дитиною, з метою забезпечення інтересів дитини та надання послуг її сім'ї.

Програма спрямована на вирішення наступних завдань:

- розкрити місце і роль послуги з патронату над дитиною в системі підтримки сімей з дітьми та захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- ознайомити з основними національними нормативно-правовими актами щодо забезпечення прав дитини, підтримки сімей з дітьми;
- дати уявлення про обсяг повноважень, прав та обов'язків патронатних вихователів;
- розкрити особливості соціально-психологічного стану дітей, які можуть бути влаштовані до сім'ї патронатного вихователя;
- сформувати вміння кандидатів у патронатні вихователі підтримувати і зберігати безпечні умови та безпечні стосунки дитини з її сім'єю, родичами, формувати нові стосунки при влаштуванні дитини;
- навчити кандидатів у патронатні вихователі оцінювати потреби дитини, вибрати форми, методи її догляду та виховання;
- розкрити значення міждисциплінарної команди та роль патронатного вихователя у системі прийняття рішень у найкращих інтересах дитини.

Зміст програми базується на низці наукових положень. Зокрема, теорії прив'язаності (Боулбі, 1958; Фалберг, 1990), що наголошує на важливості сімейного середовища для зростання і розвитку дитини та пояснює негативний вплив інтернатного виховання.

Також в основі програми лежать основні положення теорії відновлення (Даніель, 2003; Джилліган, 1997; Гротберг, 1997), яка акцентує увагу на здатності дитини до відновлення внутрішніх ресурсів після кризи, стресу в умовах підтримки найближчого оточення та сприятливих обставин середовища; теорії кризового втручання (Куайнленд, 1976), що спрямовує професійне соціально-педагогічне втручання на зняття симптомів кризи, забезпечення усвідомлення людиною стресогенних подій, виявлення внутрішніх ресурсів дитини та членів її сім'ї, передбачає застосування різних форм зовнішньої допомоги для подолання кризи.

Зміст програми розроблено з урахуванням вікової періодизації розвитку особистості на основі таких критеріїв, як соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, домінантне вікове новоутворення (Еріксон, 1996).

Теми занять та розподіл навчального часу подано в табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл навчального часу за темами

№ з/п	Теми	Форми проведення занять			Усього
		Теоретичний блок	Практичний блок	Самостійна робота	
1.	Вступ. Сім'я як система: особливості, характеристики та цінності	1	6	2	9
2.	Роль сім'ї у задоволенні потреб дитини: ресурси та фактори ризику	2	5	3	10
3.	Послуга патронату над дитиною в системі забезпечення прав дітей та підтримки сімей із дітьми	3	4	3	10
4.	Організація процесу переміщення при влаштуванні дитини в сім'ю патронатного вихователя	3	4	2	9
5.	Підтримка зв'язків дитини з власною родиною	2	5	2	9
6.	Основні закономірності розвитку дитини на різних вікових етапах	3	4	3	10
7.	Психологічна травма у дитини та її наслідки	2	5	3	10
8.	Догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя	2	5	3	10
9.	Завершення надання послуги патронату над дитиною. Профілактика «емоційного вигорання»	2	5	3	10
10.	Готовність сім'ї до надання послуги патронату над дитиною	–	9	–	9
11.	Домедична допомога	2	3	1	6
12.	Міждисциплінарна команда: партнерство та прийняття рішень у найкращих інтересах дитини	4	10	4	18
	Усього	26	65	29	120

Протягом виконання програми відбуваються чітко структуровані тренінги, які включають вступну, основну та заключну частини. З метою формування в учасників навички саморегуляції власного емоційного стану наприкінці кожного заняття у програмі вміщено вправи, які навчають кандидатів у патронатні вихователі управляти власним емоційним станом.

У структурі заняття виокремлюють теоретичний та практичний блок, передбачена самостійна робота учасників навчання. Теоретичний блок включає інформаційні повідомлення, проведення міні-лекцій, дискусій з учасниками щодо різних аспектів організації й надання послуги з патронату над дитиною.

Практичний блок об'єднує роботу в малих групах, парах, моделювання та аналіз ситуацій, перегляд і обговорення відеороликів, передбачає застосування методу керованої фантазії, рольових ігор тощо.

Під час самостійної роботи кандидати в патронатні вихователі мають знайомитися з додатковою інформацією, переглядати рекомендовані фільми, читати запропоновану літературу, аналізувати життєві ситуації, давати відповіді на проблемні запитання.

Відповідно до програми навчання передбачено участь практичного психолога

обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Він має оцінити психологічну готовність кандидатів у патронатні вихователі, використовуючи методи психологічної діагностики; виявити й оцінити особистісні та сімейні ресурси кандидатів у патронатні вихователі, системні ризики, що зумовлені індивідуально-особистісними особливостями кандидата, мотивами надання послуги, особливостями функціонування сім'ї, які можуть ускладнювати задоволення потреб дитини, впливати на її безпеку; надавати консультаційну допомогу кандидатам у патронатні вихователі, тренерам під час підготовки і проведення навчання кандидатів у патронатні вихователі; узагальнити результати спостереження під час проведення навчання кандидатів у патронатні вихователі; підготувати висновки та рекомендації щодо можливості кандидатами надавати послугу патронату над дитиною.

Процес підготовки кандидатів у патронатні вихователі передбачає відбір учасників на навчання, діагностику готовності кандидатів, узагальнення інформації та підготовку рекомендацій кандидатам у патронатні вихователі.

I етап – відбір учасників на навчання за програмою підготовки кандидатів у патронатні вихователі передбачає участь психолога у співбесіді з кандидатами. Під час співбесіди психолог задає питання, що стосуються мотивів рішення стати патронатним вихователем, бажання вчитися та розвиватися, побоювання кандидатів тощо.

II етап – діагностика психологічної готовності кандидатів, яка передбачає:

- оцінку особистості за допомогою стандартизованого інтерв'ю та тестів, отримання інформації про особистість (характер, особливості комунікативної та емоційно-вольової сфери, мотивації тощо);

- аналіз сімейної системи кандидата, отримання інформації про сім'ю, в якій буде надаватися послуга патронату над дитиною (що за сім'я, які її особливості, сильні та слабкі сторони, ресурси, як взаємодіють з іншими тощо);

- оцінювання здібності професійно надавати послугу патронату над дитиною, отримання інформації про те, що знає та вміє кандидат, які компетенції сформовано, а які ще потребують доопрацювання (як у навчальній групі, так і самостійно чи додатково).

Діагностика психологічної готовності кандидатів має мотиваційну, когнітивну, емоційно-вольову складові та відповідні параметри їх дослідження:

- мотивація надання послуги, узгодженість мотивів сімейної пари;
- ставлення членів сім'ї і кандидатів до нових змін у зв'язку із наданням послуги патронату;
- стабільність та особливість сімейних стосунків;
- рівень задоволення різними аспектами життєдіяльності кандидатів (сім'я, кар'єра тощо);
- сімейні цінності;
- здатність кандидатів долати стресові ситуації;

- ставлення кандидатів до біологічної сім'ї дитини;
- рівень відкритості сім'ї (здатність приймати допомогу, взаємодіяти з іншими, рівень готовності співпрацювати з членами міждисциплінарної команди тощо);
- рівень особистісної зрілості кандидатів (здатність управляти емоційним станом, визначати свої сильні та слабкі сторони тощо);
- рівень агресії (сформованість установок соціальної співпраці тощо);
- досвід виховання дітей (в тому числі тих, які мають різного типу розлади);
- особливості навичок виховання (емпатія, вміння визначати та задовольняти потреби дитини, вміння враховувати вікові та індивідуальні особливості дитини та реагувати на їхню поведінку відповідним чином тощо).

Під час проведення навчання кандидатів психолог проводить психодіагностику: спостереження з визначеними показниками, залучаючи експертів, діагностику за допомогою психологічних тестів.

Об'єктивність спостереження забезпечується спеціальних бланків, в яких визначено показники та індикатори.

Для того, щоб дослідження відповідало принципу комплексності, під час виїзного заняття тренер також заповнює карту спостереження, яка включає не лише готовність та безпечність помешкання для дитини, а й усвідомлення всіма членами сім'ї, які проживають в помешканні, змін під час надання послуги патронату, розподілу обов'язків тощо.

Для проведення індивідуального психологічного тестування психолог може використовувати такі методики: «Стандартизоване інтерв'ю» (Ослон, 2006; Райкус, & Хьюз, 2009), «Сімейна соціограма» (Ейдемільер, & Нікольская, 2006), «Аналіз сімейного виховання» (АСВ) (Ейдемільер, 2009), метод незакінчених речень (Солнцева, Галкіна, 1993), методика PARI (Нещерет, 2001), визначення показників та форм агресії за методикою Басса та Дарки (Осницький, 2003), методика «Прогноз» (Бодров, 2004), «Тест життєстійкості» (Олефір, Кузнєцов, & Павлова, 2013), методика Мадді (Леонт'єв, 2006). Перелік методик носить рекомендаційний характер. Психолог може сам обирати методики для кандидатів, враховуючи зазначені вище показники.

Когнітивний компонент діагностики психологічної готовності психолог реалізує за допомогою вхідного-вихідного тестування, яке передбачає визначення рівня обізнаності кандидатів з основних питань, що лежать в основі якісного надання послуги патронату.

Отже, психолог під час навчання кандидатів у патронатні вихователі проводить свою діяльність за визначеною схемою (рис. 1).

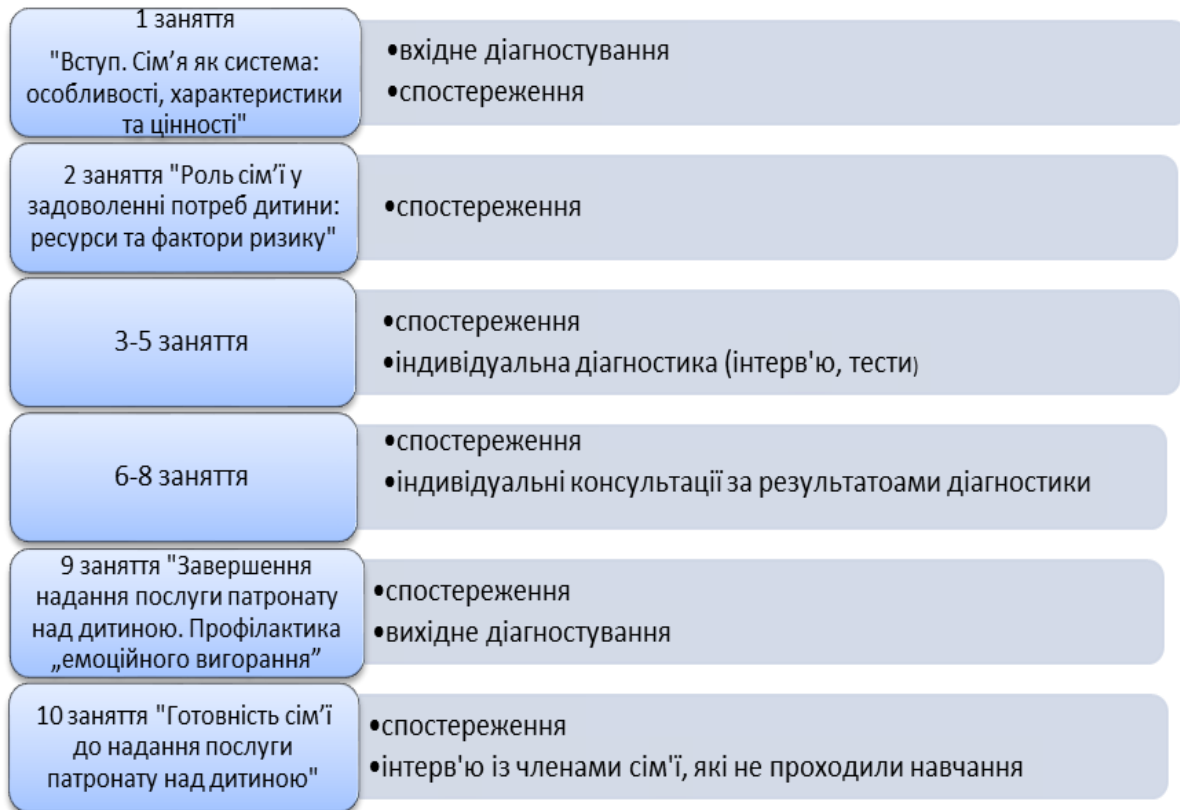

Рис. 1. Схема діяльності психолога під час навчання кандидатів у патронатні вихователі.

Під час першого заняття проводить вхідне тестування, останнього – вихідне. На кожному занятті проводиться спостереження за визначеними показниками та індикаторами. Під час 3-5 занять психолог проводить індивідуальну психологічну діагностику за визначеною програмою, на 6-8 заняттях за результатами психодіагностики та запитів кандидатів психолог проводить консультації. На виїзному занятті крім спостереження проводиться інтерв'ю із членами сім'ї, які не навчалися за програмою підготовки патронатних вихователів, щоб визначити їхнє ставлення готовність до надання послуги з патронату в їхній сім'ї.

III етап – узагальнення результатів та написання рекомендацій. Психолог аналізує разом з експертами (тренерами) результати співбесіди, вхідного-вихідного тестування, карт спостереження, результати психологічної діагностики, індивідуальних консультацій, узагальнює їх в індивідуальну картку і пише висновок та рекомендації.

Отже, роль психолога у процесі відбору та підготовки кандидатів у патронатні вихователі є вагомюю і важливою. Психодіагностика надає можливість отримати комплексну і достовірну інформацію про кандидата в патронатні вихователі, про його сімейні та особистісні ресурси на основі якісного аналізу достовірних методик, захистити кандидата від суб'єктивізму спеціалістів та відбору для надання послуги патронату над дитиною ресурсних

сімей. Індивідуальні консультації допомагають кандидатам висловити свої побоювання, тривоги, обговорити ті питання, що їх хвилюють,

Рівень ефективності процесу підготовки кандидатів визначався за результатами тестування на початку та наприкінці навчання. Тест передбачає 26 запитань, за допомогою яких можна вивчити рівень засвоєння матеріалу під час навчання. В результаті дослідження були отримані наступні результати: кандидати в патронатні вихователі мали значне зростання рівня знань (рис.2).

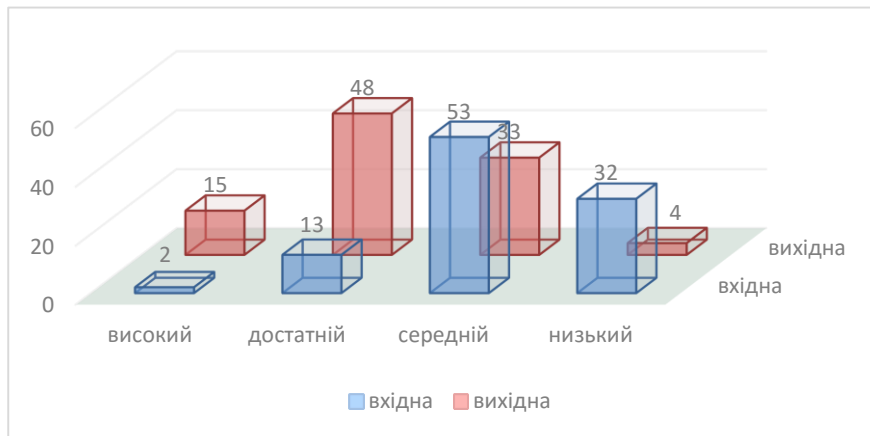

Рис. 2. Результати тестування кандидатів у патронатні вихователі, які проходили навчання за програмою підготовки патронатних вихователів

Так, якщо до початку навчання лише 2% респондентів мали високий рівень обізнаності з питань організації догляду, виховання та реабілітації дитини, яка тимчасово переміщена в сім'ю патронатного вихователя, то після завершення навчання відсоток зріс до 15, достатній рівень зріс від 13 до 48%. Кількість респондентів, знання яких на початку навчання були на середньому рівні, становила 53%, то після навчання цей показник зменшився до 33%. Низький рівень обізнаності продемонстрували на початку навчання 32% респондентів, то вже після закінчення навчання – лише 4%

Найбільш складними для респондентів виявилися питання, які стосувалися нормативно-правових засад забезпечення прав дітей та підтримки сімей із дітьми, лише 56% респондентів після закінчення навчання дали правильні відповіді на ці питання. 42% кандидатів у патронатні вихователі не змогли правильно відповісти на питання, які стосувалися основних закономірностей розвитку дитини на різних вікових етапах, впливу психологічної травми на розвиток дитини.

В анкеті після закінчення навчання патронатні вихователі зазначили, що є питання, які б вони хотіли вивчити більш детально, зокрема, це стосується догляду, виховання та реабілітації в сім'ї патронатного вихователя дітей з інвалідністю, дітей із девіаціями у поведінці, пограничними станами, з ВІЛ, догляду за новонародженою дитиною тощо.

Обговорення. Досвід багатьох країн свідчить, що програма підготовки дорослих, які тимчасово беруть в свою сім'ю дитину, має бути комплексною, поетапною і послідовною. Так, у США організовано обов'язкову доліцензійну та постліцензійну підготовку сімей, які беруть дитину на виховання, визначено мінімальну кількість годин, конкретний перелік тем для вивчення. Організація, сам процес навчання і супровід фостерних сімей в США здійснюється відповідно до стандартів, які розроблені Лігою Захисту Дітей Америки (The Child Welfare League of America (CWLA)) і Радою з акредитації послуг для дітей і сімей (The Council on Accreditation for Children and Family Services (COA)) (Child, 1995; Council on, 1998).

Відповідно до зазначених стандартів навчання кандидатів відбувається кваліфікованими спеціалістами. Найголовнішим вважається навчити кандидатів надавати дітям допомогу у формуванні їхньої самооцінки, розпізнавати симптоми фізичного, сексуального, емоційного насильства; формувати навички культурної ідентифікації, соціалізації, вміння налагоджувати контакти з біологічними батьками, сестрами, братами та родичами дітей, готувати дітей та їхніх батьків до повернення дитини в сім'ю; готувати дітей до самостійного проживання; вміти визначати симптоми та надавати допомогу у випадках наркотичної залежності; вміти працювати в команді, знаходити ресурси, відновлювати власний потенціал. Навчання проходять обидва члени сім'ї кандидатів (Child, 1995, с.13).

У Великобританії запроваджено дуже детальну оцінку готовності кандидатів, яка займає 7-8 місяців. Відповідно до законодавства цієї країни після проведення оцінки рівня готовності кандидата фостерний комітет (fostering panel), до якого входять різні спеціалісти (соціальні працівники, лікарі, чиновники, громадські активісти), приймає рішення щодо готовності сім'ї кандидатів надавати послугу. На такому засіданні заслуховується звіт та висновки про готовність кандидата створювати патронатну сім'ю.

З моменту створення в Україні сімейних форм виховання вітчизняними науковцями були розроблені програми підготовки кандидатів, спрямовані на різні цільові групи, як-от: програма підготовки кандидатів у прийомні батьки та батьків вихователів, програма з підвищення виховного потенціалу прийомних батьків та батьків-вихователів, навчальна програма для підготовки кандидатів у прийомні батьки та батьки-вихователі, які планують взяти на виховання дітей з інвалідністю з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, програма підготовки патронатних вихователів та інші.

Українськими вченими (Алексеевко, Андрейчак, Войцах, Гулевская-Черныш, Зверева, Калібаба, Калініна, Комар, Лактіонова, Пінчук, Покидов, Притиск, Ржевська, Ченбай, Шеламкова, Шершень, & Шипіленко, 2007) було апробовано та адаптовано програму «ПРАЙД», розробленою у США на початку 90-х років для прийомних батьків, яких у західних країнах, де відсутній поділ на прийомних батьків і батьків-вихователів, називають «фостерні батьки» (від англ. foster – виховувати, доглядати за дітьми).

У програмі акцент зроблено на формування довготривалих стосунків, а так як послуга з патронату обмежує термін перебування дитини в патронатній сім'ї до 3 (в окремих

випадках до 6) місяців, то патронатний вихователь має вміти будувати короткотривалі стосунки з дитиною, працювати із сім'єю дитини.

Вченими Яременко, Бондаренко, Гришко, Журавель, & Зверевою (2011) розроблено програму навчання прийомних батьків та батьків-вихователів з метою підвищення їхнього виховного потенціалу.

Дана програма спрямована на формування компетентностей у вихованні дітей, які мають статус дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського виховання. До патронатної сім'ї, як правило, переміщують дітей, яким не встановлено статус, або які не потребують встановлення відповідного статусу. Такі діти мають свої особливості, більшість з них потребують збереження чи зміцнення стосунків із власною сім'єю.

Висновки. Отже, підготовка патронатних вихователів та їхніх помічників є важливою умовою ефективності надання послуги з патронату. Перевагами розробленої нами програми підготовки патронатних вихователів є її комплексність і послідовність, врахування особливостей цільової групи, участь психолога у процесі підготовки кандидатів у патронатні вихователі та навчання членів міждисциплінарної команди, що сприяє реалізації поставленого завдання.

Список використаних джерел

Child Welfare League of America, Standards of Excellence for Family Foster Care Services. – Washington, DC. – 1995. – Mode of access: <http://www.cwla.org/programs/standards/cwsstandardsfostercare.htm>. – Date of access: 04.06.2016

Daniel, B. (2003) 'The Value of Resilience as a Concept for Practice in Residential Settings', *Scottish Journal of Residential Health Care* 2(1): 6-16.

Daniel, B. and Wassell, (2005) *Resilience: A Framework for Positive Practice*. Edinburgh: Scottish Executive Education Department. Available: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/920/0011997.pdf>

Gilligan, R. (1997) 'Beyond Permanence? The Importance of Resilience in Child Placement Practice and Planning', *Adoption and Fostering* 21(1): 12-20.

Grotberg, E. (1997) *The International Resilience Project: Findings from the Research and the Effectiveness of Interventions*. Available: <http://resilnet.uiuc.edu/library/grotb97a.html>

Masten, A. S., Coatsworth, J. D., Neemann, J., Gest, S. D., Tellegen, A. & Garmezy, N. (1995) 'The Structure and Coherence of Competence from Childhood through Adolescence', *Child Development* 66: 1635-59.

Алексєенко, Т. Ф. (2016). Сучасне сімейне виховання: концептуалізація ідей теорії та практики. *Монографія*. Умань: Жовтий О. О.

Борисова, В. І. (2009). *До питання про форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за сімейним законодавством України*. Харків: Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. Взято з: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2321/1/100_12.pdf

Боулби, Джон (2004) *Создание и разрушение эмоциональных связей* (пер. с англ. В. В. Старовойтова). Москва: Академический Проект.

Внук, М., Доляняк, У. (2015). *Педагогіка травми*. Взято з: <http://www.twirpx.com/file/1757692/>

Закон України «Про охорону дитинства». № 2402-III. (2001).

Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо оплати послуг патронатних вихователів». № 1794-VIII. (2016).

Зверева, І. Д., Кузьмінський, В. О., Кияниця, З. П. & Петрочко, Ж. В. (2010). *Оцінка потреб*

- дитини та її сім'ї: від теорії до практики. Науково-методичний посібник. Київ: Фенікс.
- Карелин, А. А. (2000). *Психологические тесты*. Москва. 130-143.
- Керівні принципи щодо альтернативного догляду за дітьми (Резолюція, Генеральної Асамблеї ООН) Взято з: <https://sirotstvy.net/upload/iblock/268/268db544d33810d87d211c76b4c7290d.pdf>
- Леонтьев, Д. А. (2006). *Тест жизнестойкости*. Москва: Смысл.
- Ослон, В. Н. (2006). *Жизнеустройство детей-сирот: профессиональная замещающая семья*. Москва: Генезис.
- Петрочко, Ж. В. (2014). *Теоретичні основи патронату над дітьми*. Взято з: http://lib.iitta.gov.ua/9113/1/spttp_2014
- Пилягіна, Г. Я., Кравченко, Р. І., & Маруда, О. Г. (2011). *Програма підготовки кандидатів у прийомні батьки та батьки-вихователі до виховання дітей з інвалідністю*. Навчально-методичний посібник. Київ.
- Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення патронату над дитиною» № 148. (2017).
- Райкус, Дж., Хьюз, Р. (2009). *Социально-психологическая помощь семьям и детям групп риска*. Практическое пособие. Москва: Эксмо.
- Розенберг, Маршалл (2006). *Мова життя: ненасильницьке спілкування*. Взято з: <http://www.booksgid.com/psihologija/27604-marshall-rozenberg-jazyk-zhizni>
- Сімейний кодекс України № 1692-VIII. (2016).
- Філонов, Л. Б. (2006). *Схема стадіального розвитку контактної взаємодії*. Взято з: <http://www.studfiles.ru/preview/5412724/>
- Черновалюк, Ю. Ю. (2009). *Патронат як форма сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування за законодавством України*. Університетські наукові записки.
- Эйдемиллер, Э. Г., Добряков, И. В., Никольская, И. М. (2006). *Семейный диагноз и семейная психотерапия*. Учебное пособие для врачей и психологов. Санкт-Петербург: Речь.
- Эрикссон, Эрик (1996). *Детство и общество*. Санкт-Петербург: Питер.

References

- Child welfare league of America, standards of excellence for family foster care services*. (1995). Washington, DC. Retrieved from <http://www.cwla.org/programs/standards/cwsstandardsfostercare.htm>
- Daniel, B. (2003). The value of resilience as a concept for practice in residential settings. *Scottish Journal of Residential Health Care*, 2(1), 6-16.
- Daniel, B. & Wassell (2005). *Resilience: A framework for positive practice*. Edinburgh: Scottish Executive Education Department. Retrieved from <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/920/0011997.pdf>
- Gilligan, R. (1997). Beyond permanence? The importance of resilience in child placement practice and planning. *Adoption and Fostering*, 21(1), 12-20.
- Grotberg, E. (1997). *The international resilience project: Findings from the research and the effectiveness of interventions*. Retrieved from <http://resilnet.uiuc.edu/library/grotb97a.html>
- Masten, A. S., Coatsworth, J. D., Neemann, J., Gest, S. D., Tellegen, A. & Garmezy, N. (1995). The structure and coherence of competence from childhood through adolescence. *Child Development*, 66, 1635-59.
- Aleksieienko, T. F. (2016). *Suchasne simeine vykhovannia: kontseptualizatsiia idei teorii ta praktyky* [Contemporary family education: Conceptualizing ideas of theory and practice. Uman: Zhovty O. O.
- Borysova, V. I. (2009). *Do pyttannya pro formy vlashtuvannia ditei-syrit i ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia, za simeinym zakonodavstvom Ukrainy* [To the question of forms of placement of orphans and children deprived of parental care according to the family law of Ukraine]. Kharkiv: Yaroslav Mudry National Law Academy of Ukraine. Retrieved from http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2321/1/100_12.pdf

Bowlby, J. (2004). *Sozdanie i razrushenie emotsionalnykh svyazei* [Creation and destruction of emotional connections]. Moscow: Akademicheskyy Proekt.

Chernoaliuk, Yu. Yu. (2009). Patronat yak forma simeinoho vlashtuvannia ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia za zakonodavstvom Ukrainy [Foster care as a form of family arrangement for orphans and children deprived of parental care according the legislation of Ukraine. In *Universytetski naukovy zapysky*.

Eidemiller, E. G, Dobriakov, I. V., & Nikolskaia, I. M. (2006). *Semeinyi diagnoz i semeinaia psikhoterapiia* [Family diagnosis and family psychotherapy]. St. Petersburg: Rech.

Erickson, E. (1996). *Detstvo i obshchestvo* [Childhood and society]. St. Petersburg: Peter.

Simeinyi kodeks Ukrainy [Family Codex of Ukraine]. № 1692-VIII. (2016).

Filonov, L. B. (2006). *Skhema stadialnogo rozvytku kontaktnoi vzaiemodii* [The scheme of stage development of contact interaction]. Retrieved from <http://www.studfiles.ru/preview/5412724/>

Kerivni pryntsyipy shchodo alternatyvnoho dohliadu za ditmy [Guidelines on Alternative Child Care] (Resolution, UN General Assembly). Retrieved from <https://sirotstvy.net/upload/iblock/268/268db544d33810d87d211c76b4c7290d.pdf>

Karelin, A.A. (2000). *Psikhologicheskie testy* [Psychological tests]. Moscow.

Leontiev, D. A. (2006). *Test zhiznestoikosti* [Test of resilience]. Moscow: Smysl.

Oslon, V. N. (2006). *Zhizneustroistvo detei-sirot: professionalnaia zameshchaiushchaia semia* [Orphans life style: A professional foster family]. Moscow: Genesis.

Petrochko, Zh. V. (2014). *Teoretychni osnovy patronatu nad ditmy* [Theoretical foundations of children in foster care]. Retrieved from http://lib.iitta.gov.ua/9113/1/spttp_2014

Pyliahina, G. Ya., Kravchenko, R. I., Maruda, O. G. (2011). *Prohrama pidhotovky kandydativ u pryiomni batky ta batky-vykhovateli do vykhovannia ditei z invalidnistiu* [Program of preparation of candidates of foster parents and foster carers for the education of children with Disabilities]. Kyiv.

Raikus, J., & Hughes, R. (2009). *Sotsialno-psikhologicheskaia pomoshch semiam i detiam grup riska* [Socio-psychological assistance to families and children of risk groups]. Moscow: Eksmo.

The Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). *Deiaki pytannia zdiisnennia patronatu nad dytynoiu* [Some issues of foster care of child]. (Resolution No 148).

Rosenberg, M. (2006). *Mova zhyttia: nenasylnyske spilkuvannia* [Language of Life: Nonviolent Communication]. Retrieved from <http://www.booksgid.com/psihologija/27604-marshall-rozenberg-jazyk-zhizni>

Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo oplaty posluh patronatnykh vykhovateliv" [The Law of Ukraine "On Amendments to the Budget Codex of Ukraine on Payment for Foster Carers Services"]. № 1794-VIII. (2016).

Zakon Ukrainy "Pro okhoronu dytynstva" [The Law of Ukraine "On Childhood Protection"]. № 2402-III. (2001).

Vnuk, M., & Doliniak, U. (2015). *Pedahohika travmy* [Pedagogy of trauma]. Retrieved from <http://www.twirpx.com/file/1757692/>

Zvereva, I. D, Kuzminsky, V. O., Kyianytsia, Z. P., & Petrochko, Zh. V. (2010). *Otsinka potreb dytyny ta yii simi: vid teorii do praktyky* [Assessing the needs of the child and the family: From theory to practice]. Kyiv: Feniks.